

Havayolu eşya taşımacılığı için Montreal Konvansiyonunun uygulama alanı:

Montreal Konvansiyonu uygulama alanı açısından diğer taşıma türlerine ilişkin konvansiyonlardan daha daraltıcı bir özelliğe sahiptir. Montreal Konvansiyonu m. 1'e göre; bir hava aracı ile yapılan uluslararası kargo taşımasının, icra edildiği seferin başlangıç ve varış ülkesi devletlerinin her ikisinin de bu konvansiyonun tarafı olması ve bu taşımanın ücret karşılığı yapılması durumunda uygulanacaktır. Dolayısıyla Konvansiyonun uygulanabilmesi için dört zorunluluk söz konusudur;

(i) taşıma bir sözleşmeye dayanmalı,

(ii) taşıma ücret karşılığında

(iii) hava araçları ile yapılmalıdır.

(iv) taşıma, öyle bir uluslararası nitelikte olmalıdır ki; bu taşımanın hem kalkış ve hem de varış yeri konvansiyona taraf olan devletlerin dahilinde bulunmalıdır.

Taşıma Sözleşmesi ve Niteliği

Genel olarak eşya taşıma sözleşmesi, gönderen ile taşıyıcı arasında yapılan bir sözleşmedir. Bu sözleşme ile taşıyıcı, bir malı belirli bir ücret karşılığında bir yerden başka bir yere taşımayı ve orada gönderilene teslim etmeyi üstlenir (TTK m. 850). Bütün taşıma türlerine ait eşya taşıma sözleşmelerinde, taşıma hizmetini talep eden bir taraf ile bu hizmeti yerine getirmeyi üstlenen başka bir taraf bulunur.

Taşıma hizmetini talep eden tarafın asli borcu, ücret ödemek iken bu hizmeti üstlenen tarafın asli borcu, teslim aldığı eşyayı sözleşme şartları ve emredici hükümler çerçevesinde varma yerinde belirlenmiş kişiye teslim etmektir. Başka bir ifade ile taşıma sözleşmesi, her zaman iki tarafa da borç yüklediğinden tam iki taraflı bir sözleşmedir .

Diğer yandan, yapılan sözleşmenin amacı sözleşmeye taraf olmayan gönderilene teslimat olduğundan, eşya taşıma sözleşmesi aynı zamanda üçüncü kişi yararına yapılmış bir sözleşmedir.

CMR Konvansiyonuna göre karayolu eşya taşımacılığı sözleşmesinin niteliği:

Belirtmek gerekir ki; eşya taşıma sözleşmesi sadece bir taşımaya özgü olabileceği gibi farklı zamanlarda ki birden çok taşımaya özgü de olabilir.

CMR Konvansiyonu m. 4'e göre; taşıma sözleşmesinin oluşması için ayrıca bir sözleşmeye gerek olmaksızın taşıma senedinin düzenlenmesi yeterli görülmüştür. Aynı maddeye göre, taşıma senedinin yokluğu, usule aykırı oluşu veya kaybolması bile taşıma sözleşmesinin varlığını ve geçerliliğini etkilemeyecektir. Dolayısıyla, bu madde ifadesinden taşıma sözleşmesinin rızai bir sözleşme olduğu anlaşılmaktadır.

Rotterdam Kurallarına göre denizyolu eşya taşımacılığı sözleşmesinin niteliği:

Rotterdam Konvansiyonu'nun m. 1/1'deki "taşıma sözleşmesi bir taşıyanın, navlun ücretinin ödenmesi karşılığında, bir yerden bir yere yük taşıma işi üstlendiği sözleşme anlamına gelir.Sözleşme, denizyoluyla taşımaya ilişkindir ve deniz taşımacılığına ek olarak diğer taşıma şekillerini de kapsayabilir" ifadesi yer alırken m. 1/14'de ise "taşıma belgesi, bir taşıma sözleşmesi çerçevesinde, taşıyanın hazırladığı bir taşıma sözleşmesini kanıtlayan veya içeren belge anlamına gelir" ifadesi yer almaktadır. Bu ifadelerden, taşıma belgesi hazırlanmadan önce bir taşıma sözleşmesinin (navlun sözleşmesinin) yapılması gerektiği, ancak bu sözleşmenin herhangi bir şekle tabi olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle, Rotterdam Kurallarına göre taşıma sözleşmesinin bir rızai sözleşme olduğu söylenebilir.

COTIF-CIM'a göre demiryolu eşya taşımacılığı sözleşmesinin niteliği

COTIF-CIM'in Taşıma Sözleşmesi başlığını taşıyan 6. m. 1. paragrafa göre; "Taşıma sözleşmesi ile, taşımacı, eşyayı varış yerine ivazlı taşımayı ve onu alıcıya orda teslim etmeyi taahhüt eder." 2. paragrafa göre ise; "Taşıma sözleşmesi, tektip modelde olan bir taşıma senedi ile ortaya konulmalıdır. Ancak, taşıma senedinin yokluğu, düzensizliği veya kaybı, iř bu Tektip Kurallara tabi olan sözleşmenin ne varlığını ne de geçerliliğini etkilemez." Her iki paragraf birlikte yorumlandığında taşıma sözleşmesinin varlığı kabul ediliyor, ancak sözleşmenin varlığı için taşıma senedinin düzenlenmesi şart koşuluyor. Bir sonraki cümle ise, taşıma sözleşmesinin bu konvansiyon açısından hukuken bir kez doğduktan sonra ortadan kaldırılamayacağı anlamına gelmektedir.

Montreal Konvansiyonuna göre havayolu kargo taşımacılığı sözleşmesinin niteliği:

Montreal Konvansiyonunda her ne kadar açık bir hüküm olmasa da; hem m. 1/3'deki "İster tek bir sözleşme biçiminde ya da bir dizi sözleşmeler şeklinde olsun, eğer bir taşıma hakkında taraflar arasında tek bir taşıma faaliyeti olarak anlaşma sağlanmışsa..." ifadesinden, hem de Konvansiyonun bütününden bir taşıma sözleşmesinin varlığının gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, herhangi bir şekil şartına tabi olmayan bu sözleşme rızaidir denilebilir.

Taşıma Senedinin Niteliği ve İçeriği

Taşıma senedi için genel olarak; “taşıyıcının taşınacak eşyayı teslim aldığını göstermek üzere düzenlediği bir tür senettir” tanımlaması yapılabilir. Uygulamada taşıma senetleri ile taşıma sözleşmesinin karıştırılmasına çok sık rastlanmaktadır. Diğer yandan, taşıma senedi, uluslararası düzenlemelerde ve bunların Türkçe çevirilerinde taşıma türlerine göre farklı adlar almaktadır. Taşıma türlerine göre taşıma senetleri için, konvansiyonların İngilizce metinleri ile bunların Türkçe tercümelerinde kullanılan adları Tablo 2.’de verilmiştir.

Tablo 2: Taşıma senedine konvansiyonlarda verilen adlar

Düzenlemenin Adı	Taşıma senedinin	
	İngilizce metindeki adı	Türkçe metindeki adı
CMR Konvansiyonu	consignment note	sevk mektubu
Rotterdam Kuralları	transport document	(taşıma belgesi)
COTIF-CIM	consignment note	(taşıma belgesi)
Montreal Konvansiyonu	air waybill	hava sevk fişi

CMR Konvansiyonuna göre karayolu eşya taşımacılığında taşıma senedinin niteliğı ve içeriğı:

CMR m. 4'e göre; CMR kapsamına giren her taşıma sözleşmesi, taşıma senedi (consignment note/sevk mektubu) düzenlenerek teyit edilmelidir. Böylelikle, düzenlenecek bu taşıma senedi, CMR m.9/1'e göre, taşıma sözleşmesinin varlığına, sözleşmenin koşullarına ve yükün taşıyıcı tarafından kabul edildiğine delil teşkil edecektir. Bu noktada, taşıma senedi, her iki tarafın da taşıma sözleşmesinin akdi ve içeriğı hakkındaki iddialarında dayanabilecekleri bir ispat belgesi olarak söz konusu ispatı kolaylaştırıcı bir rol oynar . CMR kapsamındaki taşıma senedinin kıymetli evrak niteliğı yoktur.

Rotterdam Kurallarına göre denizyolu eşya taşımacılığında taşıma senedinin niteliği ve içeriği:

Rotterdam Konvansiyonu m. 1/14'de "Taşıma belgesi, bir taşıma sözleşmesi çerçevesinde, taşıyanın hazırladığı ve (a) Taşıyanın veya bir ifa eden tarafın bir taşıma sözleşmesi çerçevesinde, yükleri teslim aldığını kanıtlayan ve (b) bir taşıma sözleşmesini kanıtlayan veya içeren belge anlamına gelir" ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeden taşıma belgesinin (taşıma senedinin) yazılı olarak düzenlenmesi gerekliliği anlaşılmaktadır. Taşıma belgesinin orijinal nüsha sayısı konusunda kesinlik olmamakla birlikte, Konvansiyonun 47/1(c) bendindeki "Ciro edilebilir taşıma belgesi birden fazla orijinal nüsha halinde düzenlenmişse..." ifadesinden birden fazla orijinal nüsha düzenlenebileceği ve kıymetli evrak niteliğinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu belgenin içeriğinde olması gerekenler ise m. 5'de sıralanmıştır; kalkış ve varış yerleri ile gönderilen kargonun ağırlığı.

KARŞILAŞTIRILAN UNSURLAR VE KOŞULLARI	CMR Konvansiyono	Rotterdam Kuralları	COTIF-CIN Kuralları	Montreal Konvansiyono
UYGULAMA ALANI KOŞULLARI				
Bu konvansiyonun uygulanabilmesi için yükleme ve teslim yerlerinin her ikisinin de bu konvansiyona taraf devletlerin dahilinde olması gerekir.			Evet	Evet
Bu konvansiyonun uygulanabilmesi için yükleme ve teslim yerlerinden birisinin bu konvansiyona taraf devletlerin dahilinde olması yeterlidir.	Evet	Evet	İstek durumunda	
Bu konvansiyon sadece kendi taşıma türündeki taşımalara uygulanır.	Evet		Evet	Evet
Bu konvansiyon kendi taşıma türü ile birlikte başka türlerdeki taşımalara da uygulanabilir.		Evet		
Bu konvansiyon sadece ücret (ivaz) karşılığı yapılan taşıma sözleşmelerine uygulanır.	Evet		Evet	Evet
Bu konvansiyon ücretsiz taşıma sözleşmelerine de uygulanabilir.				Kısmen
Bu konvansiyonun uygulanabilmesi için tarafların milliyetleri veya ikametgahları önemli değildir.	Evet	Evet	Evet	

Bu konvansiyonun uygulanabilmesi için tarafların milliyetleri veya ikametgahları önemli değildir.	Evet	Evet	Evet	
TAŞIMA SÖZLEMESİ VE NİTELİĞİ				
Taşıma sözleşmesinin varlığı gereklidir fakat şekil şartı yoktur.	Evet	Evet	Evet	Evet
TAŞIMA SENEDİNİN NİTELİĞİ VE İÇERİĞİ				
Taşıma senedi yazılı olarak düzenlenmelidir.	Evet	Evet	Evet	Evet
Taşıma senedi en az kaç özgün (orijinal) nüsha düzenlenir?	3	1	2	3
Taşıma senedinin kıymetli evrak niteliği var mıdır?		Evet		
Taşıma senedinde yer alan bilgilerin miktarı	Makul	Makul	Fazla ayrıntılı	Az

Açıklama: Tabloda sadelik sağlamak için sadece olumlu durumlar yazılmıştır.

Bu incelemede konu edilen dört konvansiyonun diğer önemli unsurlarının, bundan sonraki çalışmalarda benzer şekilde sistematik olarak incelenerek ortaya konulabileceği değerlendirilmektedir. İncelenebilecek unsurlar olarak; yükün özellikleri, taşıyıcının asli borçları, alt taşıyıcıların hukuksal durumu, taşıyıcının sorumluluğu ve parasal limitleri gibi konular sayılabilir.

Dört farklı taşıma türü ile ilgili temel uluslararası konvansiyonların, uygulama alanları, her birine göre taşıma sözleşmesi ve niteliği ile taşıma senedinin nitelik ve içeriği ayrıntılı ve sistematik olarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda konunun, uluslararası taşımacılığın ve dolayısıyla uluslararası ticaretin bütün paydaşları açısından önemli, önemli olduğu kadar da karmaşık olduğu ortaya çıkmıştır. Bu karmaşıklığı az da olsa gidermek amacıyla ortaya çıkan bulgular özet olarak topluca Tablo 3'de verilmiştir.